

Parinuš Sanije

ZAPISANO
U ZVEZDAMA

Prevela Jelena Vojvodić

Beograd, 2013.

Spisak likova

Ahmed	Mazumin stariji brat
Ali	Mazumin mlađi brat
Ardalan	Parvanin sin
Ardešir	Mansurin sin
Azgar-aga	Mazumin prosac
Atifa	Masudova žena, kćerka gospodina Magsudija
Tetka Gamar	Mazumina tetka s majčine strane
Bahman-kan	Mansurin muž
Bibi	Hamidova baka s očeve strane
Darijuš	Parvanin mlađi brat
Dorna	Sijamakova i Lilina kćerka, Mazumina prva unuka
Dr Atai	lokalni farmaceut
Ehteram Sadat	Mazumina rođaka s majčine strane, Mahmudova žena
Fati	Mazumina mlađa sestra
Faramarz Abdulahi	Širinin verenik
Farzana	Parvanina mlađa sestra
Firuz	Fatina kćerka, Mazumina sestričina
Golam Ali	Mahmudov stariji sin, najstarije dete
Golam Husein	Mahmudov drugi sin, njegovo najmlađe dete
Baka	Mazumina baka s očeve strane
Baka Aziz	Mazumina baka s majčine strane
Hadži-aga	muž gospođe Parvin
Hamid Soltani	Mazumin muž, komunistički aktivista
Horsov	Parvanin muž
Ladan	Masudova verenica
Lejla	Parvanina druga kćerka
Lili	Parvanina kćerka

Mahbuba	Mazumina rođaka s očeve strane
Mahmud	Mazumin najstariji brat
Manidža	Hamidova najmlađa sestra, Mazumina zaova
Mansura	Hamidova starija sestra, Mazumina zaova
Masud	Mazumin sin, drugo dete
Mazuma	narator i glavna ličnost romana
(Mazum) Sadegi	
Mehdi	Šeherezadin muž, drugi vođa komunističke organizacije
Mohsen-kan	Mahbubin muž
Monir	Hamidova starija sestra, Mazumina zaova
Mustafa Sadegi	Mazumin otac (Mustafa-aga)
Gospodin	Parvanini roditelji
i gospođa Ahmedi	
Gospodin Magsudi	Masudov saborac na prvoj liniji fronta, kasnije njegov poslodavac i tast
Gospodin Motamedi	potpredsednik u vladinoj ustanovi gde je Mazuma zaposlena
Gospodin Širzadi	rukovodilac odeljenja u vladinoj ustanovi
Gospodin Zargar	Mazumin nadzornik u vladinoj ustanovi
Gospođa Parvin	prva susedka Mazumine porodice
Nazi	Saidova žena
Parvana Ahmedi	Mazumina najbolja prijateljica
Sadeg-kan	Fatin muž, Mazumin zet
Said Zarei	pomoćnik dr Atajja
Šeherezada	Hamidova prijateljica, jedan od vođa
(tetka Šeri)	komunističke organizacije
Širin	Mazumina kćerka, najmlađe dete
Sijamak	Mazumin sin, prvo dete
Sohrab	Firuzin muž
Tajeba (majka)	Mazumina majka
Stric Abas	Mazumin stric
Stric Asadolah	Mazumin stric
Ujak Hamid	Mazumin ujak
Zahra	Mahmudova kćerka, srednje dete
Zari	Mazumina starija sestra koja je umrla kada je Mazuma imala osam godina

Nazivi mesta

Ahvaz – glavni grad zapadne pokrajine Kuzistan koji je blizu iransko-iračke granice

Kazvin – veći grad u severnom Iranu

Golab Dareh – grad severno od Teherana, u planinskom lancu Alborz

Kermanšah – glavni grad pokrajine Kermanšah u zapadnom Iranu

Mašhad – grad u severoistočnom Iranu, u blizini granice s Avganistanom i Turkmenistanom; smatra se svetim jer je u njemu grobnica imama Reze

Planina Damavand – najviši vrh planinskog lanca Alborz, severno od Teherana

Kom – grad jugozapadno od Teherana, centar šiitske verske škole; smatra se svetim jer se tu nalazi grobnica Fatime el Mazume

Rezaja – ime Urmije u pahlavijevskom periodu, glavnog grada pokrajine Zapadni Azerbejdžan

Tabriz – glavni grad pokrajine Istočni Azerbejdžan u severnom Iranu

Zahedan – glavni grad provincije Sistan i Baludžistan, blizu granice s Pakistanom i Avganistanom

Prvo poglavlje

Moja prijateljica Parvana neprestano me je iznenađivala svojim postupcima. Nikad nije razmišljala o časti i ugledu svog oca. Na ulici je govorila glasno, gledala izloge, ponekad čak zastajala da mi nešto pokaže. Bez obzira na to koliko puta sam joj rekla: „Hajdemo, to nije u redu“, ona se jednostavno nije obazirala. Jednom me je čak zvala s druge strane ulice, a što je još gore, zvala me je imenom. Bilo mi je toliko neprijatno: pomolila sam se da se istopim i propadnem u zemlju. Hvala Bogu, nijedan od moje braće nije bio u blizini, jer ko zna šta bi se dogodilo.

Kada smo se odselili iz Koma, otac mi je dozvolio da nastavim školovanje. Kasnije, kad sam mu rekla da u Teheranu devojke ne nose čadore u školi, dozvolio mi je da nosim maramu, ali morala sam obećati da ću biti pažljiva, da neću biti razvratna i pokvarena i tako ga osramotiti. Nisam znala šta je time mislio i kako devojka može biti pokvarena kao ustajala hrana, ali znala sam šta moram da radim da ga ne bih osramotila, kada već ne nosim ni čador ni odgovarajući hidžab. Volim strica Abasa! Čula sam ga kako govori ocu: „Brate! Devojka mora da bude dobra iznutra. Nije važan odgovarajući hidžab. Ako je loša, i pod čadorom će počinuti hiljadu greha zbog kojih će otac izgubiti čast. Budući da ste se preselili u Teheran, morate živeti kao Teheranci. Prošla su vremena kada su devojke bile zatvorene u kući. Dozvolio joj da ide u školu i oblači se kao i svi ostali, inače će se izdvajati još više.“

Stric Abas je bio veoma mudar i razuman, a morao je biti takav. U Teheranu je živio skoro deset godina, a u Kom je dolazio samo kad neko umre. Kad god je došao, baka bi, Bog da joj dušu prosti, rekla: „Abase, zašto ne dolaziš češće da me vidiš?“

Smejući se glasno, stric Abas bi govorio: „Pa šta da radim? Reci rođacima da češće umiru.“ Baka bi ga ošamarila i uštinula za obraz toliko snažno da mu je na licu dugo ostajao trag.

Parinuš Sanije

Žena strica Abasa bila je Teheranka. Uvek je nosila čador kad je dolazila u Kom, ali svako je znao da se ona u Teheranu ne pridržava islamskog načina oblačenja. Njene kćerke se nisu obazirale ni na šta. Štaviše, išle su u školu i bez hidžaba.

Kada je baka umrla, njena deca su prodala porodičnu kuću u kojoj smo živeli i svako je dobio svoj deo. Stric Abas je rekao ocu: „Brate, ovo više nije mesto za život. Spakujte se i dođite u Teheran. Objedinićemo naše delove i kupiti radnju. Iznajmiću ti kuću u blizini i radićemo zajedno. Dođi, počni da gradiš svoj život. Teheran je jedino mesto gde možeš zaraditi novac.“

Moj stariji brat Mahmud u početku se protivio. Govorio je: „U Teheranu ničija vera i religija ne opstaju.“

Međutim, moj brat Ahmed je bio srećan. „Moramo da idemo“, navaljivao je. „Uostalom, moramo da stvorimo nešto od sebe.“

Majka je upozoravala: „Ali pomislite na devojke. Tamo neće moći da nađu pristojne muževe, niko nas ne zna u Teheranu. Svi naši prijatelji i rodbina su ovde. Mazuma je završila šesti razred, čak je učila i jednu godinu preko. Vreme joj je da se uda. A Fati treba da pođe u školu ove godine. Bog zna šta će od nje ispasti u Teheranu. Svi kažu da devojka koja odrasta u Teheranu nije dobra.“

Ali, koji je bio u četvrtom razredu, reče: „Ne bi se ona usudila. Pratiću je kao jastreb i neću joj dopustiti ni da mrdne.“ Onda šutnu Fati koja se igrala na podu. Ona zaurla, ali niko ne obrati pažnju na to.

Ja sam joj prišla, zagrlila je i rekla: „Kakva glupost. Hoćete da kažete da su sve devojke u Teheranu loše?“

Brat Ahmed, koji je beskrajno voleo Teheran, breкну se: „Ti, umukni!“ Zatim se okrenu prema ostalima i reče: „Mazuma predstavlja nevolju. Udaćemo je ovde i onda ćemo se preseliti u Teheran. Tako ćemo imati jednu nevolju manje, a Ali će čuvati Fati.“ On potapša Alija po leđima i ponosno reče da je dečak revnistan i častan, i da će se odgovorno ponašati. Bila sam razočarana. Ahmed je od samog početka bio protiv mog školovanja. Razlog je bio u tome što on sam nije učio, pa je stalno ponavljao osmi razred sve dok konačno nije napustio školu, a sada nije želeo da ja idem u školu duže od njega.

I baka je, Bog da joj dušu prosti, bila vrlo nesrećna što još idem u školu. Ne-prestano je huškala majku: „Tvoja kćerka nije ničemu vična. Kad se uda, vratiće je za mesec dana.“ Ocu je rekla: „Zašto trošiš novac na tu devojku? Devojke su beskorisne. One pripadaju nekome drugom. Radiš naporno i trošiš novac na nju, a na kraju ćeš morati da potrošiš još više da je udaš.“

Zapisano u zvezdama

Iako je Ahmedu bilo skoro dvadeset godina, nije imao pristojan posao. Bio je potrčko u prodavnici strica Asadolaha na bazaru i stalno je tumarao ulicama. Nije ličio na Mahmuda, samo dve godine starijeg od njega, koji je bio ozbiljan, pouzdan, vrlo pobožan i nikad nije propuštao molitve i post. Svi su mislili da je Mahmud deset godina stariji od Ahmeda.

Majka je stvarno želela da se Mahmud oženi njenom rođakom, Ehteram Sadat. Za Ehteram Sadat je govorila da je *Seyyed* – Prorokov potomak. Međutim, ja sam znala da se mom bratu dopada Mahbuba, očeva rođaka. Kad god je dolazila u našu kuću, Mahmud bi pocrveneo i počeo da muca. Stajao je u uglu i posmatrao Mahbubu, posebno kad joj čador sklizne s glave. A Mahbuba, Bog je blagoslovio, bila je tako razigrana i neozbiljna pa je često zaboravljala da se pravilno pokriva. Kad god bi je baka prekorila zbog toga što se ne stidi pred muškarcem koji joj nije blizak rođak, govorila je: „Ne brini se, bako, oni su mi kao braća!“ I ponovo bi se glasno smejala.

Primitila sam da bi Mahmud, čim Mahbuba ode, seo i molio se dva sata, a zatim neprestano ponavljao: „Neka se Alah smiluje na nas! Neka se Alah smiluje na nas!“ Pretpostavljam da je u mislima počinio greh. Samo Alah to zna.

U kući je bilo mnogo borbi i svađa pre našeg preseljenja u Teheran. Jedino su svi bili složni u tome da moraju da me udaju i reše me se. Izgledalo je kao da svi stanovnici Teherana čekaju da stignem samo da bi me iskvarili. Svakog dana išla sam na grob njene svetosti Mazume i molila je da učini nešto ne bi li me moja porodica povela sa sobom i dozvolila mi da idem u školu. Plakala sam i govorila da bih htela da sam dečak ili da se razbolim i umrem kao Zari. Ona je bila tri godine starija od mene, ali razbolela se od difterije i umrla kad je imala osam godina.

Hvala Alahu, koji je uslišio moje molitve, te nijedna duša nije pokucala na naša vrata da traži moju ruku. Nakon izvesnog vremena, otac je završio sve započete poslove i stric Abas nam je iznajmio kuću u blizini ulice Gorgan. Posle toga su svi samo sedeli i čekali da vide šta će biti sa mnom. Kad god bi se majka našla u društvu koje je smatrala dostojnim, komentarisala je: „Vreme je da se Mazuma uda.“ Ja sam crvenela od poniženja i besa.

Njena svetost je, međutim, bila na mojoj strani i niko se nije pojavio. Na kraju je porodica nekako saznala da će me jedan raniji prosac, koji se u međuvremenu oženio i razveo, ponovo zaprositi. Bio je dobrostojeći i relativno mlad, ali niko nije znao zašto se razveo od žene posle samo nekoliko meseci. Izgledao mi je podmuklo i zastrašujuće. Kad sam saznala kakav mi se užas sprema, zaboravila sam na svu uglađenost i skromnost, bacila se pred očeve noge i isplakala

Parinuš Sanije

punu kantu suza dok nije pristao da me povede s njima u Teheran. Otac je bio mekog srca i znala sam da me voli iako sam devojka. Po majčinih rečima, posle Zarine smrti brinuo se zbog mene; bila sam veoma mršava, pa se bojao da ću i ja umreti. Uvek je verovao da ga je Alah kaznio i uzeo Zari jer je bio nezahvalan kada se rodila. Ko zna, možda je bio nezahvalan i u vreme mog rođenja. Ali ja sam ga iskreno volela. Jedino me je on razumeo u našoj kući.

Svakog dana kad dođe kući, uzela bih peškiri i stala kraj bazena. On bi mi stavio ruku na rame i nekoliko puta umočio noge u bazen. Onda bi oprao ruke i umio se. Dodala bih mu peškiri, i dok je brisao lice, tako me je gledao svetlosmeđim očima preko peškira da sam znala da me voli i da je zadovoljan mnome. Htela sam da ga poljubim, ali bilo je neprikladno da odrasla devojka ljubi muškarka, čak i kad joj je to otac. U svakom slučaju, otac se sažalio na mene, a ja sam se zaklela u sve na svetu da se neću pokvariti i osramotiti ga.

Odlazak u školu u Teheranu bio je sasvim druga priča. Ahmed i Mahmud bili su protiv mog daljeg školovanja, a majka je verovala da su neophodniji časovi šivenja. Uz preklinjanje, iznošenje razloga i nezadržive suze, uspela sam da ubedim oca da im se suprotstavi, i tako me je upisao u osmi razred srednje škole.

Ahmed je bio toliko ljut da je hteo da me zadavi, i tukao me je nalazeći različite izgovore. Međutim, ja sam znala šta ga izjeda i ćutala sam. Škola mi nije bila daleko od kuće, petnaest do dvadeset minuta hoda. U početku me je Ahmed potajno pratio, ali ja sam se čvrsto umotavala u čador i pazila da mu ne pružim nikakav razlog za batine. U međuvremenu, Mahmud je sasvim prestao da razgovara sa mnom i više uopšte nije mario za mene.

Konačno su obojica našli posao. Mahmud je radio u prodavnici u bazaru koja je pripadala bratu gospodina Muzaferija, a Ahmed je postao šegrt u stolarskoj radionici u Šemiranu. Prema rečima gospodina Muzaferija, Mahmud je ceo dan sedeo u prodavnici i na njega se moglo računati. Otac je imao običaj da kaže: „Mahmud je taj koji stvarno vodi prodavnicu gospodina Muzaferija.“ Ahmed je, s druge strane, brzo našao mnoštvo prijatelja i počeo da dolazi kući kasno noću. Na kraju su svi shvatili da zadah koji dolazi od njega potiče od alkohola, tačnije od rakije, ali niko ništa nije rekao. Otac bi pognuo glavu i odbijao da mu otpozdravi, a Mahmud bi se okrenuo i rekao: „Neka se Alah smiluje. Neka se Alah smiluje.“ Na to bi mu majka brzo podgrejala jelo i rekla: „Mog sina boli zub pa je stavio alkohol za lek.“ Samo nije bilo jasno kakva je to zubobolja koja nikako da prestane. Sve u svemu, majka je imala običaj da štiti Ahmeda. Uostalom, on joj je bio miljenik.

Ahmed je našao još jednu rasonodu kod kuće: s prozora na spratu posmatrao je kuću naše susetke gospođe Parvin. Gospođa Parvin obično je bila

Zapisano u zvezdama

zauzeta nekim poslom u prednjem dvorištu i, naravno, čador joj je stalno spadao. Ahmed se nije pomerao sa svog položaja ispred prozora dnevne sobe. Jednom sam ih čak videla kako se sporazumevaju znacima i gestovima.

U svakom slučaju, Ahmed je postao toliko rastrojen da je zaboravio na mene. Čak i kad mi je otac dozvolio da u školi nosim maramu umesto čadora, samo jednog dana je bilo vike i tuče. Ahmed nije zaboravio, samo je prestao da me grdi i uopšte više nije razgovarao sa mnom. Za njega sam bila oličenje greha. Nije me ni gledao.

Ja se, međutim, na to nisam obazirala. Išla sam u školu, imala sam dobre ocene i sa svima se družila. Šta drugo da poželim od života? Zaista sam bila srećna, naročito kad mi je Parvana postala najbolja prijateljica i kada smo obećale da jedna od druge nikad nećemo ništa tajiti.

Parvana Ahmedi bila je srećna i vesela devojka. Igrala je dobro odbojku u školskom timu, ali sa školskim gradivom nije baš bila uspešna. Sigurna sam da nije bila loša devojka iako se nije pridržavala mnogih principa. Nije razlikovala dobro od lošeg niti ispravno od pogrešnog. Nije imala pojma kako da pazi na očevo dobro ime i čast. Imala je braću, ali nije ih se bojala. Ponekad se čak tukla s njima i uzvraćala im ako je udare. Parvanu je sve zasmejavalo, ma gde se nalazila, čak i na ulici. Kao da joj niko nije rekao da devojka, kad se smeje, ne sme da pokazuje zube niti da se čuje. Uvek se čudila što joj govorim da je to nepristojno i da treba da prestane. Iznenadena bi pitala: „Zašto?“ Ponekad me je netremice posmatrala kao da sam s drugog sveta. (Zar to nije bila istina?) Na primer, znala je nazive svih automobila i želela je da joj otac kupi crni ševrolet. Nisam znala kakav je automobil taj crni ševrolet, ali nisam želela to da priznam i osramotim se.

Jednog dana pokazala sam joj predivan nov automobil i pitala: „Parvana, ovaj auto ti se dopao, je li to ševrolet?“

Parvana pogleda automobil, pa mene i prasnu u smeh: „Kako je to smešno! Ona misli da je fijat ševrolet!“

Pocrvenela sam do ušiju i umirala od sramote zbog njenog smeha i svoje gluposti, zbog toga što sam konačno otkrila svoje neznanje.

Parvanina porodica imala je i radio i televizor u kući. Televizor sam videla u kući strica Abasa, a mi smo imali samo veliki radio. Nismo slušali muziku dok je baka bila živa, niti kad je moj brat Mahmud bio kod kuće, jer je to bio greh, naročito ako bi pevala žena i pesma bila vesela. Mada su otac i majka bili religiozni i znali da je slušanje muzike nemoralno, nisu bili tako strogi kao Mahmud i voleli su da slušaju neke pesme. Majka je uključivala radio kad je Mahmud

Parinuš Sanije

odsutan. Naravno, podesila bi ga da ne bude glasan, da ne čuju susedi. Štaviše, znala je napamet stihove nekoliko pesama, posebno onih koje je izvodila Puran Šahpuri i imala je običaj da tiho peva u kuhinji.

Jednog dana sam rekla: „Majko, ti znaš baš mnogo Puraninih pesama.“

Poskočila je kao petarda i odbrusila: „Tišina! Kakav je to razgovor? Neću da čujem da tako nešto govoriš pred bratom!“

Kada je otac dolazio kući na ručak, uključio bi radio da sluša vesti u dva sata, a zatim bi zaboravio da ga isključi. Počinjao je muzički program *Golha* i on bi nesvesno počeo da klima glavom u ritmu muzike. Ne zanima me šta ko kaže, sigurna sam da je otac voleo Marzijin glas. Kada su puštali njene pesme, nikad nije rekao: „Neka se Alah smiluje! Isključi to!“ Ali kad je pevao Vigen, iznenada bi se setio svoje vere i pobožnosti i povikao: „Opet taj Jermenin! Isključi to!“ Ja sam, međutim, volela Vigenov glas. Ne znam zašto, ali uvek me je podsećao na ujaka Hamida. Otkako pamtim, ujak Hamid je bio zgodan muškarac. Razlikovao se od svoje braće i sestara. Mirisao je na kolonjsku vodu, a retko sam sretala muškarce koji tako mirišu... Kad sam bila dete, imao je običaj da me uzme u naručje i kaže majci: „Bravo, sestro! Rodila si divnu devojčicu. Hvala bogu da ne liči na braću, inače bi morala da je staviš u veliko bure i napraviš turšiju od nje!“

Majka bi uzviknula: „O! Šta govoriš? Šta je toliko ružno na mojim sinovima? Oni su lepi kako samo mogu biti. Jedino imaju malo maslinast ten, a to nije loše. Muškarac ne treba da bude lep. Od davnina se uvek govorilo da muškarac treba da bude ružan i nabusit!“ Poslednje reči bi otpevala, a ujak Hamid bi se glasno nasmejao.

Ja sam ličila na oca i njegovu sestru. Ljudi su uvek mislili da smo Mahbuba i ja sestru. Ali ona je bila lepša od mene. Ja sam bila mršava, a ona bucmasta. Za razliku od moje ravne kose, koja nije htela da se ukovrdža ma šta joj radila, njena je bila sva u loknama. Obe smo imale tamnozeleno oči, svetlu kožu i rupice na obrazima kad bismo se smejale. Zubi su joj bili nejednaki i uvek je govorila: „Imaš sreće. Tvoji zubi su tako beli i svi jednaki.“

Majka i ostali deo porodice izgledali su drugačije. Koža im je bila maslinasta, imali su crne oči i talasastu kosu i bili u izvesnoj meri debeli. Doduše, niko nije bio krupan kao majčina sestra tetka Gamar. Nisu bili ružni, nipošto. Pogotovo ne majka. Kad bi uklonila malje s lica i počupala obrve, izgledala je baš kao gospođica Sanšajn sa slika na našim tanjirima i činijama. Majka je imala mladež iznad usne, za koji je imala običaj da kaže: „Kad je vaš otac došao da traži moju ruku, zaljubio se u mene čim je ugledao ovaj mladež.“

Imala sam sedam ili osam godina kad je ujak Hamid otišao. Kad je došao da se pozdravi, uzео me je u naručje, okrenuo se ka majci i rekao: „Sestro, za

Zapisano u zvezdama

ime Alaha, nemojte prerano udati ovaj cvet. Dozvolite joj da stekne obrazovanje i postane dama.“

Ujak Hamid bio je prvi član naše porodice koji je putovao na Zapad. Nisam imala predstavu o inostranstvu. Mislila sam da je to neko mesto kao Teheran, samo još dalje. Povremeno je slao pismo i fotografije baki Aziz. Fotografije su bile divne. Ne znam samo zašto je uvek stajao u bašti, okružen drvećem i cvećem. Kasnije je poslao fotografiju na kojoj je s plavokosom ženom bez hidžaba. Nikad neću zaboraviti taj dan. Bilo je kasno popodne; baka Aziz je došla da joj otac pročita pismo. Otac je sedeo na podu pored svoje majke na podnim jastucima. Prvo je pročitao pismo u sebi, a onda iznenada uzviknuo: „Divno! Čestitam! Hamid-aga se oženio i evo slike njegove žene.“

Baka Aziz se onesvestila, a baka, koja se nikad nije slagala s njom, pokrila je usta čadorom i zakikotala se. Majka se lupila po glavi. Nije znala da li da se i ona onesvesti ili da najpre osvesti svoju majku. Na kraju, kad je baka Aziz došla sebi, popila je dosta tople vode s pregorelim šećerom i rekla: „Zar ti ljudi nisu grešnici?“

„Ne! Nisu grešnici“, reče otac sležući ramenima. „Uostalom, oni su obražovani. Jermeni.“

Baka Aziz poče da se udara po glavi pa je majka zgrabi za ruke i reče: „Tako ti Alaha, prestani. Nije tako loše. On ju je preobratio u islam. Idi i pitaj bilo kojeg muškarca. Musliman može da se oženi nemuslimankom i preobрати je. Štaviše, to zaslužuje Alahovu pohvalu.“

Baka Aziz je pogleda neraspoloženo i reče: „Znam. Neki naši proroci i imami uzimali su nemuslimanke za žene.“

„Pa, ako Alah tako hoće, to je blagoslov“, nasmeja se otac. „Dakle, kad ćemo proslaviti? Za ženu iz inostranstva stvarno treba napraviti svečanost.“

Baka se namršti i reče: „Bože sačuvaj, dovoljno je loše dobiti snahu, a povrh toga strankinju koja je neznalica i nema pojma o čistoti i grešnosti u našoj veri.“

Baka Aziz, koja je, izgleda, povratila snagu i pribrala se, ustade i na polasku reče: „Nevesta je blagoslov za kuću. Mi nismo kao oni ljudi koji ne cene svoju snahu i misle da su u kuću doveli služavku. Mi pazimo na naše snahe i ponosni smo na njih, posebno na onu sa Zapada.“

Baka, koja nije mogla da podnese njeno hvalisanje, reče podrugljivo: „Da, videla sam kako ste se ponosili ženom Asadollah-kana.“ A onda je zlobno dodala: „Osim toga, ko zna da li je stvarno prešla u islam. Možda je od Hamid-age napravila nevernika. U stvari, Hamid-aga nikad nije ni bio pravi vernik, inače se ne bi preselio u zemlju greha.“

„Vidiš li, Mustafa-kane?“ reče baka Aziz. „Jesi li čuo šta mi je rekla?“

Na kraju se otac umešao i stavio tačku na prepirku.

Parinuš Sanije

Baka Aziz ubrzo je spremila veliku proslavu i svima se hvalila svojom snagom sa Zapada. Uramila je fotografiju, stavila je na kamin i pokazivala ženama. Međutim, sve do smrti stalno je pitala majku: „Da li je Hamidova žena postala muslimanka? Šta ako je Hamid postao Jermenin?“

Posle njene smrti dobijali smo vrlo malo vesti o ujaku Hamidu. Jednog dana sam odnela njegove fotografije u školu da ih pokažem drugaricama. Parvani se odmah svideo. „Tako je zgodan“, rekla je. „Srećan je što je otišao na Zapad. Volela bih da i ja mogu da odem.“

Parvana je znala sve pesme. Obožavala je Delkaš. U školi, polovina devojaka je volela Delkaš, a druga polovina Marziju. Ja sam morala da budem Delkašina obožavateljka, inače mi Parvana ne bi ostala drugarica. Štaviše, znala je i zapadnjačke pevače. Kod kuće su imali gramofon i slušali ploče. Pokazala mi ga je jednog dana. Ličio je na mali kofer s crvenim poklopcem. Rekla je da je to prenosivi gramofon.

Školska godina se još nije završila, a ja sam već naučila mnogo. Parvana je stalno pozajmljivala moje sveske i beleške s predavanja, a ponekad smo i učile zajedno. Nije joj smetalo da dođe u našu kuću. Bila je vrlo prijatna i opuštena i nije obraćala pažnju na to da li nešto imamo ili nemamo.

Naša kuća bila je relativno mala. Tri stepenika vodila su do ulaznih vrata koja su se otvarala ka prednjem dvorištu. U sredini dvorišta bio je pravougaoni bazen. S jedne strane stavili smo veliki drveni krevet, a s druge, paralelno s bazenom, pružala se dugačka cvetna leja. Naime, njena duža strana bila je paralelna s kraćom stranom bazena. Kuhinja, koja je stalno bila tamna i turobna, bila je odvojena od kuće i nalazila se na kraju dvorišta, a kupatilo odmah pored nje. Napolju se nalazio umivaonik pa nismo morali da koristimo pumpu za bazen za pranje ruku i umivanje. U kući, levo od glavnih vrata, četiri stepenika vodila su do malog odmorišta. Tu su bila vrata za dve prostorije u prizemlju, kao i stepenice za sprat, gde su bile još dve sobe povezane vratima. Prostorija u prednjem delu bila je dnevna soba s dva prozora. S jedne strane videlo se dvorište i deo ulice, a s druge kuća gospođe Parvin. Prozori druge sobe, gde su spavali Ahmed i Mahmud, otvarali su se prema zadnjem dvorištu i gledali na zadnje dvorište kuće iza nas.

Kad god je Parvana dolazila, išle smo na sprat i sedele u dnevnoj sobi. U njoj nije bilo mnogo stvari, samo jedan veliki crveni tepih, okrugli sto sa šest pletenih stolica, velika grejalica u uglu, a pored nje nekoliko podnih jastuka i naslona.

Zapisano u zvezdama

Jedini ukras na zidu bio je uramljeni ćilim sa stihovima iz Kurana. Tu je bio i kamin, koji je majka prekrila vezom i stavila na njega ogledalo i svećnjake sa svog venčanja.

Parvana i ja sedele smo na jastucima, šaputale, kikotaše se i učile. Nisu mi dopuštali da odlazim kod nje kući.

„Da nisi kročila u kuću te devojke!“ vikao je Ahmed. „Pre svega, ona ima brata budalu; drugo, besramna je i nepouzdana. Dođavola s njom, čak joj i majka ide bez hidžaba!“

Ja sam na to odgovarala: „A ko u ovom gradu uopšte nosi hidžab?“ Naravno, to bih samo progundala.

Jednog dana Parvana je htela da mi pokaže ženski časopis *Vumans dej* pa sam se ušunjala u njenu kuću na nekoliko minuta. Bila je tako čista i lepa, puna divnih stvari. Na svim zidovima visile su slike pejzaža i žena. U dnevnoj sobi nalazile su se velike tamnoplave sofe s resama. Na prozorima koji su gledali ka prednjem dvorištu visile su somotske zavese u istoj boji. Trpezarija je bila na suprotnoj strani, a od dnevne sobe razdvajale su je zavese. U glavnom holu bio je televizor i nekoliko fotelja i sofa. Iz njega su vodila vrata za kuhinju, kupatilo i toalet. Nisu morali stalno da prelaze dvorište po zimskoj hladnoći i letnjoj vrućini. Sve spavaće sobe bile su na spratu, a Parvana i njena mlađa sestra Farzana delile su sobu.

Baš su bili srećni! Mi nismo imali toliko prostora. Iako smo imali četiri sobe, svi smo zapravo živeli u velikoj sobi u prizemlju. Tu smo uvek i ručali i večerali; zimi smo postavljali korsi*, a Fati, Ali i ja smo tu i spavali. Otac i majka spavali su u susednoj sobi, gde je bio veliki drveni krevet i orman za našu odeću i razne stvari. Svako od nas imao je svoju policu za knjige. Budući da sam ja imala više knjiga od svih ostalih, zauzimala sam dve police.

Majka je volela da gleda slike u časopisu *Vumans dej*, ali smo ga sakrivala od oca i Mahmuda. Imala sam običaj da čitam odeljak *Na raskršću* i romane u nastavcima, a zatim sam ih prepričavala majci. Toliko sam preterivala s pojednostotima da bi ona skoro zaplakala, a i ja sam svaki put iznova plakala. Parvana i ja dogovorile smo se da nam daje novo izdanje časopisa svake nedelje, pošto ga ona i njena majka pročitaju.

Rekla sam Parvani da mi brat ne dopušta da odlazim u njenu kuću. Ona se iznenadila i upitala: „Zašto?“

* Nizak sto sa grejačem ispod i velikim debelim prekrivačem prebačenim odozgo. Porodica se okuplja na jastucima oko stola, s prekrivačem preko krila. (Prim. prev.)

Parinuš Sanije

„Zato što imaš starijeg brata.“

„Darijuša? Po čemu je *stariji*? U stvari, on je godinu dana mlađi od mene.“

„Pa ipak, on je odrastao i kažu da to nije ispravno.“

Ona slegnu ramenima i reče: „Ja uopšte ne razumem vaše običaje.“ Međutim, prestala je da navaljuje da idem kod nje.

Dobila sam odlične ocene na ispitima na kraju godine pa su me profesori pohvalili. Ali kod kuće niko nije reagovao. Majka nije sasvim razumela ni o čemu govorim.

Mahmud se brecnuo: „Pa šta? Šta misliš da si postigla?“

Otac je rekao: „A zašto ti nisi bio najbolji u odeljenju?“

S početkom leta Parvana i ja smo se razdvojile. Prvih nekoliko dana dolazila je kad su moja braća bila odsutna, pa smo stajale pred ulazom i razgovarale. Ali majka je stalno negodovala. Zaboravila je kako je u Komu provodila svako popodne sa ženama u susedstvu, razgovarajući i grickajući semenke lubenice dok otac ne dođe kući. U Teheranu nije imala ni prijateljice ni poznanice, a žene u susedstvu su je potcenjivale. U nekoliko navrata su joj se podsmevale i ona se uvredila. S vremenom je zaboravila na svoju naviku da provodi popodne časkajući, pa nisam ni ja mogla da razgovaram s prijateljicama.

Uopšte uzev, majka nije bila srećna što smo se preselili u Teheran. Govorila je: „Mi nismo za ovaj grad. Svi naši prijatelji i rođaci su u Komu. Ovde sam usamljena. Kad vaša strina, sa svim svojim prenemaganjem, ne mari za nas, šta možemo očekivati od stranaca?“

Zanovetala je i jadikovala sve dok konačno nije ubedila oca da nas pošalje u Kom da provedemo leto kod njene sestre. „Leti svi idu u letnjikovce, a ti hoćeš da idemo u Kom“, našalila sam se.

Majka me je prostrelila pogledom i rekla: „Brzo si zaboravila odakle si, zar ne? U Komu smo živeli tokom cele godine i nikad se nisi žalila. Sada gospođica želi da ide u letnjikovac! Sestru nisam videla celu godinu, nemam vesti od brata, nisam posetila grobove rođaka... Samo po nedelju dana u kući svakog rođaka, i leto će proći.“

Mahmud je pristao da nas pusti da idemo u Kom; međutim, želeo je da boravimo samo kod očeve sestre da bi, kad dođe da nas poseti za vikend, viđao samo Mahbubu i tetku. „Budite samo kod tetke“, rekao je. „Nema potrebe da boravite kod svih. Ako to uradite, otvorićete vrata svima njima da dođu u Teheran i borave kod nas, a to će nam zadati priličnu glavobolju.“ (Divno! Kakva gostoljubivost!)

Zapisano u zvezdama

„Tako je!“, uzvratila majka ljutito. „U redu je da idemo kod tvoje tetke i oni dođu ovamo. Ali bože sačuvaj da moja sestra dođe u posetu!“ (Kakav pogodak! Lupio ga je po glavi i pokazao mu gde mu je mesto.)

Otišli smo u Kom. Nisam previše negodovala jer je Parvana s porodicom otišla da provede leto na dedinom imanju u Golab Darehu.

Vratili smo se u Teheran sredinom avgusta. Ali je imao loše ocene iz nekoliko predmeta i morao je ponovo da polaže završne ispite. Ne znam zašto su moja braća toliko lenja kad treba da uče. Jadni otac imao je velike planove za sinove. Želeo je da postanu doktori i inženjeri. U svakom slučaju, bila sam srećna što sam se vratila kući. Nisam podnosila da živim kao skitnica, da se selim iz jedne kuće u drugu, da idem od majčine sestre do očevođ brata, i od očeve sestre do maminog brata... A naročito sam mrzela da budem kod majčine sestre. Njena kuća bila je kao džamija. Stalno nas je pitala da li smo se pomolili i gundala da to nismo uradili ispravno. Nije prestajala da se hvali svojom pobožnošću i muževljevim rođacima koji su svi odreda bili mule.

Dve nedelje kasnije, u Teheran se vratila i Parvana s porodicom. S početkom nove školske godine, ponovo sam bila srećna i zadovoljna. Bila sam uzbuđena što vidim prijateljice i profesore. Za razliku od prethodne godine, više nisam bila došljak i novajlija, nisam se svemu čudila, niti imala glupe primedbe. Pisala sam bolje književne sastave, bila sam pronicljiva kao teheranske devojke i mogla sam da izrazim svoje mišljenje. Za sve to bila sam zahvalna Parvani koja je bila moja prva i najbolja profesorka. Te godine sam takođe otkrila radost čitanja i drugih knjiga osim udžbenika. Razmenjivale smo romantične romane, čitale ih uzdišući i roneći suze i provodile sate razgovarajući o njima.

Parvana je sastavila divan leksikon. Njena rođaka, koja je imala lep rukopis, napisala je odgovarajuće pitanje na svakoj strani, a Parvana je kraj svakog pitanja zalepila prikladnu sličicu. Sve devojčice u odeljenju, njeni rođaci i nekoliko porodičnih prijatelja odgovorili su na svako pitanje. Odgovori na pitanja, kao što su koja je vaša omiljena boja ili koja vam je omiljena knjiga, nisu bili naročito zanimljivi. Ali odgovori na pitanja šta mislite o ljubavi, jeste li ikad bili zaljubljeni i koje glavne osobine treba da ima idealan bračni drug, privlačili su pažnju. Neki su otvoreno pisali šta god su hteli, ne razmišljajući šta će se dogoditi ako leksikon dospe u ruke direktora škole.

Ja sam sačinila svoju beležnicu za poeziju i u nju zapisala omiljene pesme urednim rukopisom. Ponekad bih pored pesama nešto nacrtala ili bih zalepila neku od fotografija koje je Parvana isecala iz stranih časopisa.

Parinuš Sanije

Jednog vedrog jesenjeg popodneva, kad smo se Parvana i ja vraćale iz škole, zamolila me je da uđemo zajedno u apoteku, da kupi flaster. Apoteka je bila na pola puta između škole i kuće. Dr Atai, farmaceut, bio je dostojanstven starac koga su svi znali i poštovali. Kad smo ušle, nikog nije bilo iza pulta. Parvana je pozvala doktora i propela se na prste da zaviri iza pulta. Jedan mladić u beloj uniformi klečao je i ređao kutije s lekovima na donje police. Ustao je i upitao: „Mogu li da vam pomognem?“

Parvana reče: „Trebam mi flaster.“

„Odmah ću vam doneti.“

Parvana me bocnu sa strane i šapnu: „Ko je on? Tako je zgodan!“

Mladić je dao Parvani flaster, a ona šapnu, kad je čučnula da izvadi novac iz školske torbe: „Hej, pogledaj ga! Tako je zgodan!“

Pogledala sam mladića i pogledi su nam se na trenutak sreli. Telom mi je prošao čudan osećaj; bila sam svesna da mi je lice buknuo i brzo sam spustila pogled. Prvi put sam iskusila takvo čudno osećanje. Okrenula sam se ka Parvani i rekla: „Hajde, idemo“, i požurila iz apoteke.

Parvana je potrcala za mnom i rekla: „Šta je s tobom? Zar nikad nisi videla ljudsko biće?“

„Bilo mi je neprijatno“, rekoh.

„Zbog čega?“

„Zbog onog što si rekla o muškarcu koji je neznamac.“

„Pa šta?“

„Pa šta? Stvarno je nepristojno. Mislim da te je čuo.“

„Nije. Ništa nije čuo. Uostalom, šta sam tako nedolično rekla?“

„Da je zgodan...“

„Ma hajde!“, reče Parvana. „Čak i da me je čuo, verovatno je bio polaskan. Među nama, kad sam ga bolje pogledala, shvatila sam da uopšte nije tako zgodan. Moram reći ocu da doktor Atai ima pomoćnika.“

Sutradan smo malo kasnile u školu. Dok smo žurile pored apoteke, videla sam da nas mladić posmatra. Na povratku smo gledale kroz izlog. Bio je zauzet poslom, ali činilo se da nas vidi. Od tog dana, po prećutnom sporazumu, viđali smo se svakog jutra i svakog popodneva. Parvana i ja smo našle novu i uzbudljivu temu za razgovor. Uskoro se novost razglasila po celoj školi. Devojke su razgovarale o zgodnom mladiću koji je počeo da radi u apoteci i izmišljale različite izgovore kako bi otišle tamo i nekako privukle njegovu pažnju.

Parvana i ja smo navikle da ga viđamo svakog dana, a mogu se zakleti da je on uvek čekao da mi prođemo. Prepirale smo se oko toga na kog glumca najviše liči i na kraju smo odlučile da izgleda kao Stiv Makvin. Mnogo sam napredovala. Tada sam već znala imena poznatih stranih glumaca. Jednom sam naterala